

FELSEFEDE ÇOCUK ve ÇOCUKLUK KAVRAMI

F. Ayperi Tuğçe AYBAR*

ÖZ

Çocuk, günümüzde on sekiz yaşına girmemiş her bireydir. Çocuk denildiğinde akla gelen çocuğun bir birey olduğu algısı ve çocukluk dönemi düşüncesi günümüzde yer alan bir düşüncedir. Çocuk her çağda farklı bir biçimde ele alınır. Antik, Orta, Yeni ve Yakın Çağ, Modern Çağ'da yaşam dinamikleri değişir. Her çağ kendine özgü bir çocukluk anlayışı içerir. Çalışma, felsefede çocuk ve çocukluk kavramlarının çağlar boyunca geçirdiği değişimleri içerir. Antik Çağ'da çocuk, doğası gereği bir potansiyele sahiptir ve eğitim çocuğun şekillendirilmesinde etkin faktör olarak kabul edilir. Orta Çağ'da bir çocuk düşüncesi olmamakla birlikte küçük bir yetişkinin yetişkinliğe hazırlık süreci olarak çocukluk kavrayışından söz etmek gerekir. Bu çağda yetişkinden farklı olmadığı düşünülen çocuk, hazırlık sürecini iyi bir yetişkin olmak üzere geçirmelidir. Yeni Çağ'dan modern döneme uzanan süreçte ise çocuk günümüzdeki anlamına benzer olarak 17. yüzyılda keşfedilir, böylece çocuk ve çocukluğa atfedilen değer değişir. Çocuk kendisine özgü bir yapıya sahip olabilecek bir kişi olarak kabul edilir. Modern döneme doğru çocuğun ve çocukluğun kendine özgü özellikleriyle ilgili çalışmaların yapılması, çocuğu anlamak ve anlamlandırmak bakımından etkilidir. Günümüzde yer alan sevgi, birey, eğitim vurgusu çocuk ve çocukluğun eski çağlara göre anlamının değiştiğini gösterir. Çalışma, eski çağlardan günümüze kadar olan kavramsal değişimi ele alır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocukluk, Çağ ve Çocuk, Felsefede Çocuk ve Çocukluk

THE CONCEPT OF CHILD AND CHILDHOOD IN PHILOSOPHY

ABSTRACT

The child is every individual who has not turned eighteen today. The perception that the child is an individual and the idea of childhood is a thought that is present today. The child is mentioned in a different format in every age. The dynamics of life changes in the Ancient, Medieval and Modern Age. Each age contains its own unique understanding of childhood. The study includes changes in the concept of the child and childhood in philosophy throughout the ages. In Ancient Times, the child has a potential by nature, and education is considered the effective factor in shaping the child. Although there was no child's thought in the Middle Ages, it is necessary to mention the childhood comprehension of a little adult as a process of preparation for adulthood. The child, who is considered no different from the adult at this age, must undergo the preparatory process in order to become a good adult. In the process extending from the New Age to the modern period, the child is discovered in the 17th century, similar to its current meaning so that the value attributed to the child and childhood changes. The child is considered a person who may have a structure of his own. It is effective to understand and make sense of the child by conducting studies related to the characteristics of the child and childhood towards the modern period. The emphasis on love, the individual, and education that takes place today indicates that the meaning of children and childhood has changed compared to ancient times. The study deals with the conceptual change from ancient times to the present day.

Keywords: Child, Childhood, Age and Child, Child and Childhood in Philosophy.

* Akdeniz Üniversitesi Felsefe Bölümü, Doktora Öğrencisi, ayperitugce@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0001-8522-2769>

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)

2022 Bahar, sayı: 33, ss. 463-480

Makalenin geliş tarihi: 13.02.2022

Makalenin kabul tarihi: 09.04.2022

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf>

FLSF (Journal of Philosophy and Social Sciences)

Spring 2022, issue: 33, pp.: 463-480

Submission Date: 13 February 2022

Approval Date: 9 April 2022

ISSN 2618-5784

Giriş

Çocuk, her çağda farklı bir anlama sahip olan bir kavramdır. Çocuk kavramı çoğunlukla çocukluk kavramıyla birlikte ele alınır. Bu nedenle kavramsal olarak 'çocuk ve çocukluk' bir arada düşünülebilir. Günümüzde çocuk, on sekiz yaşına girmemiş her birey olarak kabul edilir.¹ On sekiz yaşın temel alınması reşit olmanın sınırlarını belirler, böylece çocuk tanımlaması için yaş aralığının sınırları ortaya konur. Çocuğun yetkinlik veya erginliğe ulaşmamış bir birey olarak kabul edilmesi çocuğun toplumdaki konumunu ve hareket alanını belirlemesi açısından önemlidir.

"Çocuk, sosyal kurumlardan hangisi ile çevrelenmiş olabilir? Çocuk neler yapan-eden bir kişidir? Bir birey midir? İsteddiği gibi davranabilme özgürlüğüne sahip midir? Tarihsel süreçte dönemlerin topluma yansıttığı çocuk anlayışı nedir?" bu türden soruları çocukluğun tarihi alanında yapılmış çalışmalarda görmek mümkündür. Çocukluğun tarihi ile ilgili çalışmalar çocuk kavramının dönem içerisindeki anlamını belirgin hale getirmekle birlikte felsefede yer alan görüşlerin de anlaşılması için önemlidir.

Ariès, Orta Çağ'da çocuk ve çocukluğa dair bir algının olmadığını ifade eder.^{2 3} Bu Orta Çağ'ın yaşam biçimine özgü bir kabuldür ve düşüncenin temeli Aristoteles'a dayanır. Aristoteles, erdem ve akla henüz sahip olmayan çocukların davranışlarının farklı olmasını belirten ifadelerle yer verir.⁴ Çocuğun küçük insan olması kabulü, ondan beklenen davranış biçimlerinden topluma katılma biçimlerine kadar şekil verir. Elbette bu durum Orta Çağ için geçerli olarak kabul edilebilir. Çocuğun yetişkin bir insan olması ve henüz yetişmemiş bir insan olarak kabul edilmesi görüşü topluma etki etmiş ve kendinden sonraki dönemleri de etkilemiş bir görüştür.

Ariès, Orta Çağ'da yer alan toplumun bebeklik ve yetişkinlik arasında bir fark olmadığını düşüncesini benimseyen bir toplum anlayışına sahip olduğunu

¹ "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Maddeleri" Son Güncelleme: Aralık 30, 2021

<https://www.ohchr.org/documents/professionalinterest/crc.pdf>

<https://www.unicef.org/media/56661/file>

² Philippe Ariès, *Centuries Of Childhood A Social History Of Family Life* (Translator: Robert Baldick), New York: Alfred A. Knopf, 1962.

³ Heywood, Colin. *A History of Childhood, Children and Childhood in the West from Medieval to Modern Times*, Polity Press, Cambridge. 2009. s 11.

⁴ Aristoteles. *Politika*, (Çev. F. Akderin), Say Yayınları, İstanbul. 2017. s 46-47.

ifade eder. ⁵ Minyatür yetişkin kavramı dönemin anlayışını ortaya koyar. Çocuğun masum mu yoksa utanmaz mı olduğu görüşü ve tartışması yüzyıllar boyunca süregelen bir tartışmadır. Bu tartışma köklerini Orta Çağ görüşünden alır ve günahkarlık, günahkar doğmak düşüncesine dayanan Hristiyanlık anlayışı çerçevesinde teolojik kökenli bir bakışla bütünleşir. Çocuk, doğuştan masum kabul edilemez. Bunun temel nedeni ilk günah öğretisidir. ⁶ Davranış, duygu ve düşünceleri bakımından çocuk masum kabul edilmediği ve davranışlarından sorumlu olarak kabul edildiği için toplumda 'küçük bir yetişkin' düşüncesinin yerleşik olması çocuktan beklenenleri de etkiler. Ariès, küçük bir yetişkin imgesinin Orta Çağ sanat eserlerinde, özellikle resimde görüldüğünü; sanatın toplumsal yaşamı yansıtan bir algı oluşturması sebebiyle önemini vurgular. ^{7 8}

15. yüzyıldan itibaren keşfedilen bir kavram olarak çocukluk, tarihsel araştırmalarda öne çıksa da, o dönemde günümüzdeki türden bir anlam içermez.⁹ Orta Çağ'da yer alan görüşün farklılaşması ve topluma yerleşmesi zaman alır. Bunun temel nedeni yaşam koşullarının, toplumun bakış açısının ve çocuk için kullanılan kelimelerin değişmesidir. Düşünsel arkaplan toplumun geçirdiği değişimlerden doğrudan etkilenen bir yapıya sahip olduğundan çocukluk tarihi çalışmalarında dikkat edilmesi gereken bir diğer unsur budur. Orta Çağ çocuk anlayışı yüzyıllara etki eden bir çocuk görüşünü içinde barındırır. Orta Çağ'ın bakışında Gazali, İbn-i Sina gibi filozofların görüşleri Batı filozoflarından farklıdır. Çocuğun yapısı bakımından naif olabileceği düşüncesi Doğu görüşlerinde hâkimken Batı görüşleri için bu geçerli değildir. Bu, teolojik bir yaşam anlayışında yer alan kabullerle doğrudan ilgilidir. Bunlara rağmen Orta Çağ'ın çocuk ve çocukluğa bakışının günümüzdekinden oldukça farklı olduğunu ifade etmek gerekir. Günümüzde yer alan çocuk anlayışı Yakın ve Yeni Çağ'da yaşanan değişimlerin etkisiyle düşünsel arkaplanın da değişmesiyle meydana gelmiştir denilebilir. Ariès, 17. Yüzyıl itibarıyla günümüzdeki anlama yakın bir çocuk ve çocukluk anlayışının olduğunu belirtir. Kavram olmanın yanı sıra çocuğun duygu ve düşüncelerinin farklı olabileceği düşüncesi bu döneme kadar ele alınmaz. Çocukların yetişkinlerden farklı olaran kendilerine özgü bir yapıya sahip oldukları düşüncesinin olmaması dikkat çekicidir. ¹⁰

⁵ Ariès, *Centuries Of Childhood A Social History Of Family Life*. s 33.

⁶ Augustinus, *İtiraflar*, (Çev. Çiğdem Dürüşken), Kabalıcı Yayınevi, İstanbul. 2010. s 34.

⁷ Ariès, *Centuries Of Childhood A Social History Of Family Life*. s 36-40.

⁸ Heywood, *A History of Childhood*. s 11-18.

⁹ Heywood, *A History of Childhood*. s 19-20.

¹⁰ Ariès, *Centuries Of Childhood A Social History Of Family Life*. s 33.

Yeni ve Yakın Çağ ile birlikte 'çocuk' ve 'çocukluk' kavramları yeniden ele alınmış olup toplumsal açıdan değerlendirilir. Bu çağlar içerisinde toplumsal değişimler, Rönesans'ın etkisi ve düşünsel arkaplanda yer alan değişiklikler çocuğun yerinin değişmesine etki eden faktörlerdendir. Çocuk görüşünün değişmesi eğitim düşüncesinin değişmesine dayanmaktadır. Eğitim düşüncesinin değişmesi John Locke'un çocuk hakkındaki ve eğitim hakkındaki fikirleriyle hem kırılma yaşar hem de ivme kazanır. ¹¹ Ailenin çocuğa bakışı, eğitimde çocuk yaklaşımının değişmesinde John Locke'un 'Eğitim Üzerine' adlı eserinin etkisi olduğundan söz etmek gerekir. Sağlıklı bir vücudun sağlıklı düşünmeyi desteklediği, çocukların yaş gruplarına göre eğitim alması gerektiği görüşü -ki bu görüş Antik Dönem düşünürlerinde de görülür- Locke ile ön plana çıkar. ¹² Modern dönemde yer alan çocuk anlayışı da belirtilen süreçten ve modern dönemin kabul ettiği anlayışlardan etkilenerek ortaya çıkar. ¹³

Orta Çağ çocuk görüşünün uzun yıllar etki etmesi ve çocuğa yönelik algının günümüzdeki gibi oluşumunun başlamasının ise 15. yüzyılda şekillenmeye başlayıp 17. yüzyılda modern çocuk anlayışının köklerini barındırması Ariés ve Heywood tarafından vurgulanır. ¹⁴ ¹⁵ Günümüzdeki anlamda çocuk, Orta Çağ'ın ardından Rönesans'ın etkisinde şekillenen toplumsal değişimle ilgili görülebilir. Belirtilen değişim, insana ve çocuğa bakışı doğrudan etkilemiş olup modern anlamda çocuk kavrayışının oluşmasında etkilidir. Çocuk ve çocukluk kavramlarının tarihsel, toplumsal ve kültürel olarak değişimini anlamak ve kavram okumasını bu çerçevede yapmak gerekir.

1. Felsefede Çocuk ve Çocukluk Kavramı

Çocuk ve çocukluk filozofların görüşlerinde de yer alır, felsefede çocuk kavramının irdelenmesi filozofların görüşlerinin ve dönemin genel olarak ele alınmasını gerektirir. Filozoflar, dönemlerinin getirdiği çocuk anlayışını taşımak, şekillendirmek ve değiştirmek konusunda etkilidirler. Toplumsal yaşam dinamikleri, sosyal, kültürel değişimler toplumu etkiler ve düşünsel arkaplanın da bu durumdan etkilendiği açıktır. Kavramların ele alınması bu değişimlerin dikkate alınarak dönemlerin değerlendirilmesi anlamına gelir. Çalışmanın bu

¹¹ Heywood, *A History of Childhood*. s 23-27.

¹² John, Locke, *Eğitim Üzerine*, (Çev. Aysin Uğur), Yeryüzü Yayınevi, Ankara. 2004. s13-190.

¹³ Heywood, *A History of Childhood*. s 23-27.

¹⁴ Ariès, *Centuries Of Childhood A Social History Of Family Life*. s 365-375.

¹⁵ Heywood, *A History of Childhood*. s 23-27.

kısmı “Antik Yunan”, “Orta Çağ” ve “Yeni Çağ’dan Modern Döneme” çocuk ve çocukluk anlayışının değerlendirilmesini içerir.

1.1. Antik Yunan’da Çocuk ve Çocukluk

Antik Yunan’da çocuk ve çocukluk kavramı ele alınırken toplumsal yaşamda yer alan ilişkiler bakımından değerlendirilebilir. Çocuk; eğitim, aile, yaşam gibi faktörlerle çevrelenir ve çocuğun bu faktörlere göre şekillenmesi beklenir. Çocuk kavramı da bu faktörlerle ele alınıp değerlendirilmesi gerekir.

Eğitim, Antik Yunan’da çocuğa bakışı anlamak yönünden etkili bir faktördür. Antik Yunan’da çocuk büyüdüğünde toplumsal yaşamda bir etkiye sahip olduğundan çocuğun eğitimi hakkında pek çok uygulama yer alır. Platon ve Aristoteles’in görüşlerinde de yer alan eğitim vurgusu, Antik Yunan toplumunda toplumsal yaşamı düzenleyicidir.¹⁶ *Paideia*, toplumsal yaşama yerleşmiş olan klasik bir eğitime işaret eder. Klasik eğitimde üç ayrı alan vardır: *grammatistes*, *kitharistes*, *paidotribes*.¹⁷ Sırasıyla okuma, yazma, aritmetik, edebiyat; müzik, lirik şiir; jimnastik, oyun, fiziksel eğitim şeklinde olan bu eğitimler çocukların toplumsal yaşam uyum sağlaması ve iyi bir vatandaş olması düşüncesiyle yedi yaşından itibaren verilir. Kız ve erkek çocukların aldıkları eğitim, temel eğitim alanından sonra ayrılır. Çocukların bu aşamadan sonra hangi eğitimleri alacağına karar verilen yaş, yedi yaş olarak kabul edilir.^{18 19} Gençlik döneminde felsefe, hukuk, hitabet ve tıp eğitimi alırlar ve böylelikle toplumsal yaşama katılmaları sağlanır.²⁰ Çocuklar, toplumsal yaşamın kurallarını eğitim sayesinde öğrenirler. Aile, *oikos* kelimesiyle ifade edilir. Aileye ilişkin kuralları ve konuları belirlerken çocuğun bu alanda yeri vardır.²¹ Çocuğun ait olduğu bu yapı, çocuğun Antik Yunan’daki anlamını belirlemek için önemlidir. Aile ilişkileri çocuğun yerini belirlerken eğitimde olduğu gibi kız ve erkek çocuklara verilen sorumluluklar farklılaşır.²²

¹⁶ Lesley, Beaumont. A. *Childhood in Ancient Athens*, Routledge, Oxon. 2012. s 128.

¹⁷ Oğuz, Tekin, *Eski Yunan Tarihi*. İletişim Yayınları, İstanbul. 1997. s 134-138.

¹⁸ Mark, Golden. *Children and Childhood in Classical Athens*, Johns Hopkins University Press, Baltimore. 2015. s17.

¹⁹ Olympia, Babou. *Children in the Hellenistic World*, Oxford University Press, New York. 2015. s26.

²⁰ Oğuz, Tekin, *Eski Yunan Tarihi*. s134.

²¹ Umberto, Eco, *Antik Yunan*. (Çev. Leyla Tonguç Basmacı), Alfa Tarih, İstanbul. 2017. s282-283.

²² Umberto, Eco, *Antik Yunan*. s282-283.

Antik Yunan'da çocuk ve çocukluk, Presokratik dönemde ve sonrasında tartışılan kavramlardır. Presokratik dönemde sofist filozofların eğitim anlayışında çocuk düşüncesini belirgin bir biçimde görürüz. Protagoras ve Gorgias yasaların öğretileridir, çocukların ise -ücret karşılığında- bu türden bir eğitim alması gerektiğini desteklerler.²³ Sokrates, eğitim üzerinde dururken çocuklara verilen eğitimin çocuğun iyi veya kötü olması konusunda belirleyici olduğunu ifade eder.²⁴ Platon, çocuğun kazandığı alışkanlıklarla şekillendiğini, bu nedenle çocuğa öğretilen şeylerin önemli bir ayırım olduğunu belirtir. Küçük yaşlardan itibaren verilecek olan eğitimin etkisinden söz eder. Oyun, çocuklara anlatılan masallar, sağlıklı bir vücut için beden eğitimi, sağlıklı bir ruh içinse müzik eğitimi gibi konuların üzerinde durur Platon.²⁵ Aristoteles de çocukların küçük yaşlardan itibaren eğitim alması düşüncesini belirtir. Aristoteles'te de Platon'da olduğu gibi oyun, masal, beden eğitimi, müzik eğitimi önemli bir nokta oluşturur. Çocuğun karakterinin şekillenmesinde etkili olmaları nedeniyle çocukların iyi veya kötü bir karaktere sahip olup olmayacağını eğitimlerinin belirlediğini söylemek mümkündür. Çocukların eğitimi beş yaştan itibaren başlamalıdır diye belirtir Aristoteles. İnsanın eğitim evreleri olarak da yedi yıllık periyotlardan söz eder. İlk yedi yılın evde, sonraki yedi yılın okulda ve gençlik eğitimlerinin de çocuğun aldığı eğitimlere bağlı olarak değişebileceğini belirtir.²⁶ Aristoteles için çocuk henüz aklını kullanamayan bir yapıya sahip olması nedeniyle aklını kullanabilir olana kadar kontrol edilmeli ve eğitim almalıdır.²⁷ Bu görüş Orta Çağ'da yer alan çocuk anlayışının köklerini oluşturur. Çocuk, etrafında olan bitenden etkilenen bir yapıya sahiptir; ancak çocuğun eğilimlerini de gözardı etmemek gerekir. Platon ve Aristoteles'in çocuk hakkındaki düşünceleri benzerlik gösterir. Eğitimde masal, oyun, beden eğitimi ve müzik anlayışları her iki düşünürde de benzerdir. Özellikle oyunun erken yaşlarda oynanmasının çocuğun yaşamını etkilediğinden söz ederler.²⁸ Onlara

²³ Arslan, Ahmet, *İlkçağ Felsefe Tarihi 2*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul. 2006. s40.

²⁴ Platon, *Diyaloglar*, (Çev. T. Aktürel, M.C. Anday, A. Cemgil, T.Ünlü, T. Gökçöl, M.Gökberk, Ö.N. Soykan), Remzi Kitabevi, İstanbul. 2010. s339-340.

²⁵ Platon. *Devlet*, (Çev. S. Eyüboğlu ve M. A. Cimcoz), İş Bankası Yayınları, İstanbul. 2011. s66-318.

²⁶ Aristoteles. *Politika*, s254.

²⁷ Aristoteles. *Politika*, s47, 249.

²⁸ Peter, N, Staerns, *Childhood in World History*, Routledge, New York. 2017. s40.

göre çocuk doğası gereği bir potansiyel barındırır. Bu potansiyelin şekillenmesi aldığı eğitime bağlıdır.²⁹

Genel hatlarıyla Antik Yunan'da çocuk, vatandaş olma potansiyelini barındırması sebebiyle yetiştirilmek istenir. Çocuğun toplumsal yaşamdaki hareket alanının kısıtlı olduğu görülür. Çocuk, şekillendirilebilecek bir potansiyel taşır ve bu süreç sonunda iyi veya kötü olup olmayacağı belli olur. Antik Yunan'da bu durum, *oikos* ve *paideia* ile çevrelenir. *Oikos*, çocuğun haklarını, sorumluluklarını ve toplumsal yaşamı öğrendiği bir alandır. Aile çocuğu kabul edebilir veya reddedebilir. Antik Yunan'da bu süre beş gün olarak belirlenir. Aile çocuğu kabul etmediğinde ise çocuk başka bir aileye evlatlık olarak verilir. Bir vatandaş olarak çocuk, kabul edildiği yerde toplumsal kuralları öğrenmeye başlar. Kız ve erkek çocuklarının *oikos* için anlamı farklıdır. Bu nedenle beklentiler de cinsiyete göre şekillenir.³⁰ Beden eğitimi, karakterin şekillenmesi, oyunun ve masalın önemi Antik Yunan'da çocuk ve çocukluk anlayışı bakımından önemli kavramlardır. Çocuğun doğası gereği sahip olduğu potansiyeli gerçekleştirmesi eğitim ile mümkün görülür.

1.2. Orta Çağ'da Çocuk ve Çocukluk

Orta Çağ'da çocuk ve çocukluk anlayışını kavrayabilmek dönemin kabullerini, toplumsal yaşam biçimini bilmek gerekir. Orta Çağ'da yaşam ve düşünce teolojik kökler üzerine kurulur. Tanrı'yı anlama, Tanrı'nın buyruklarını yerine getirme Orta Çağ'ın temel kabulüdür. Çocuk anlayışının da teolojik kökenlerden beslenen bir toplumsal yaşama ait olduğunu belirtmek gerekir. Orta Çağ'da çocuk, henüz tam olmamış bir yetişkin veya küçük, minyatür yetişkin olarak değerlendirilir. Çocukluk süreci, yaşamın ne olduğunu ve toplumsal yaşama uyum sağlama sürecidir. Çocuk, ileride bir yetişkin olması bakımından yetişkin olmayı öğrenme yükümlülüğünü taşır. Bu dönemde yetişkin olacak bir kişinin davranış bakımından da toplumsal yaşama uyum sağlaması istenilir. Çocuğun yetişkinden farklı olduğuna dair bir düşüncenin olmaması, çocuğa yetişkin olma sürecinde yer alma sorumluluğunu yükler.³¹

²⁹ Andrew, Stables, *Childhood and the Philosophy of Education: An Anti-Aristotelian Perspective*, Continuum Publishing. 2011. s86.

³⁰ Zeynep, Erkut, Serap, Balci ve Suzan, Yıldız, "Tarihsel Süreç İçinde Çocuk", *Çocuk ve Medeniyet*, 2 (3), 17-28. 2017. s20-23.

³¹ Ariès, *Centuries Of Childhood A Social History Of Family Life*. s 33.

Çocuk, teolojik anlayışın yaşamda yer etmesi sebebiyle Hristiyan ve Müslüman yaşam biçimlerinde yer alan çocuk anlayışının farklı olduğunu belirtmek önemlidir. Tanrı kavramının hakimiyeti toplumsal yaşamı etkileyen bir etkiye sahiptir.³² ³³ ³⁴ Hristiyan toplumlarında çocuğun günahkar görüldüğünü söylemek gerekir. Günahkarlık çocuğa asli günah olarak da adlandırılan “ilk günah öğretisi” sebebiyle geçer. İlk günah öğretisinin temel kabulü bebeğin veya çocuğun masum olmadığı ve günahkâr olduğudur.³⁵ Tanrıyla bağın kuvvetlenmesi için “arınma” önemlidir. Arınmanın gerçekleşmesi, çocuğun davranışlarının sorumluluğunu alması ve din temelli bir eğitim anlayışı ile mümkün görülür. Çocuk, içgüdülerini kontrol etmeyi öğrenmek durumundadır. İçgüdüler çocuğun kötülük yapma arzusunu besler ve bu durum tanrının isteğine uygun bir yaşam sürmek ancak bu içgüdü ve arzuları köreltmekle mümkündür. Çocuğun küçük bir yetişkin olarak görülmesi Orta Çağ’da yer alan temel görüştür. Bahsedildiği üzere bu Aristoteles’in henüz davranışlarını kontrol edemeyen, erginliğe ulaşmamış bir küçük yetişkin düşüncesine dayanır; ancak Hristiyan düşünürler ve dönemin etkisi çocukla ilgili düşüncelerin değişiminde etkinliğini korur. Augustinus, Anselmus, Saint Antuan gibi düşünürlerin çocuk ve çocukluk hakkında fikirleri vardır. Augustinus’a göre çocukluk dönemi ve çocuk hatta bebek bile masum değildir.³⁶ Çocuklukta ortaya çıkan tutkular ve arzular onun düşüncesinde çocuğun kötülükle bağını kuvvetlendirebilecek bir sebep olarak görülür. Kötülüklerden arınmak, tanrının istediği türden iyiliklere sahip bir yetişkin olmak yolundaki ilk adımdır. Çocuğun hoşnutsuz tavırları, var olan nimet ve iyilikleri görmesine bir engel teşkil edeceğinden çocukta arınma ve duygularını kontrol etme önem arz eder.³⁷ Çocukluk dönemi, Anselmus tarafından hata yapmaya müsait olma ile ilişkilendirilir. Gücün zayıflığı ve çocukluk vurgusu yer alır. İnsanın doğasına uygun eylemesi, iyi eylemek ile mümkündür. Akıl sahibi olan insanın çocukluk döneminde sergilediği davranışlar ile ilgili fikirleri vardır. Aziz Antuan ise öğretilerin hikaye ile aktarılması ve çocukların eğitiminde yer alması görüşünü

³² David, Kennedy, “The Roots of Child Study: Philosophy, History, and Religion”, *Teachers College Record*, Volume 102, Number 3, 514-538.2000. s514-538.

³³ Richard. N. Bosley ve Martin. M. Tweedale, *Basic Issues in Medieval Philosophy*, Broadview Press, Canada. 2006. s3.

³⁴ Marenbon, John. *Medieval Philosophy, Routledge History of Philosophy Volume III*, Routledge, Oxon. 1998. s78.

³⁵ Augustinus, *İtirafılar*, s34.

³⁶ Augustinus, *İtirafılar*, s34-35.

³⁷ Plotinos. Augustinus. vd. *Metinlerle Ortaçağ’da Felsefe* (Çev. Betül Çotuksöken ve Saffet Babür), Kabalıcı Yayinevi, İstanbul. 1993. s59-86.

belirtir. Maddi konulara olan eğilimin çocuklarda olumsuz etkilere yol açtığından bunun da toplumu etkilediğinden söz eder. ³⁸ Hristiyanlıkta yer alan eğitim anlayışını ve çocuğa bakışı Augustinus'un görüşlerinde belirgin bir biçimde bulmak mümkündür.

Batı ve Doğu yaşam biçimi bu çağda teolojik kökenli bir yaşamdır. İslam öğretilerinde çocuk doğuştan günahkar kabul edilmez. Aksine çocuk doğduğu anda günahsız kabul edilir. Bu düşüncenin izleri ve çocuğa bakış toplumsal yaşamda etkin olarak görülür. İslam düşünürlerinde Hristiyan düşünürlerle kıyasla naif bir çocuk anlayışı yer alır; ancak Orta Çağ'da hakim olan küçük yetişkin düşüncesine bu düşünürlerde de rastlanır. Müslüman düşünürlerde yer alan çocuk ve çocukluk ifadeleri çoğunlukla Farabi, İbn-i Miskeveyh, İbn-i Sina, Gazali, İbn-i Haldun'un görüşlerinde yer alır. Farabi, çocuğun bir düşünceyi öğrenmesinin hızından söz eder ve çocuğun iki zıt fikri aynı şekilde savunabilme yönünde bir özelliği olduğunu söyler. Bu özellik insanın doğasına aittir ve yeni şeyleri kabul etmenin, yaşama uyum sağlamanın bir anahtarıdır. Çocukların öğrenmeye yatkınlığından söz eder ve eğitimin çocuklara, gençlere yönelik olması düşüncesini belirtir. İbn-i Sina, çocuğun ailesi tarafından terbiye edilmesi gereken bir yapısı olduğunu belirtir. Ona göre çocuk; itaatkâr, hürmetkâr ve saygılı olmalıdır. Onun düşüncesinde çocuk adam olabilecek bir potansiyeli barındırır. ³⁹ Bu bakış açısı Aristoteles'in düşüncesiyle benzerlik gösterir. Gazali, çocuğun ebeveynlere teslim edilen tanrısal bir emanet olduğunu söyler ve çocuklar arasında cinsiyetine göre ayırım yapılmaması gerektiğini vurgular. Çocuğun karakteri aldığı eğitim ve etrafındaki faktörlerle etkileşim halindedir. Çocuğa yaklaşım konusunda şefkatin öneminden söz eder. İbn-i Miskeveyh mizaçların kişilik farklılıkları sunduğundan söz eder. İbn-i Haldun ve İbn-i Miskeveyh'in görüşlerinde de eğitimin çocuk için önemli olduğu görüşü, iyi insan olabilme konusundaki vurgular yer alır. ⁴⁰

Orta Çağ'da çocuk ve çocuklukta ortaya çıkan davranışların, düşüncelerin eğitimle değiştirilmesi gerektiği görüşü yer alır; ancak bu eğitim, günümüzdeki anlamda bir eğitim değildir. Çocukluğun farklı olduğu düşüncesi Orta Çağ'da yer almadığından çocuğun yetişkinliğe hazırlanmak için bir süreç

³⁸ Gülnihal, Küken, *Ortaçağ'da Eğitim Felsefesi*, Alfa Kitabevi, İstanbul. 2001. s386-492

³⁹ İbn-i Sina, *İlâhiyât-ı Şifâ Metafizik*, (Çev. Ekrem Demirli ve Ömer Türker), Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul. 2011. s45-139.

⁴⁰ Gülnihal, Küken, *Ortaçağ'da Eğitim Felsefesi*, s350-623.

olduğu görüşünün hakim olduğu görülür. ⁴¹ Orta Çağ'da çocuk, disiplin edilmesi gereken bazı özelliklere sahip kabul edilir. Çocuğa bu denli bir bakış, günümüzde sevgisiz ve ilgisiz bir tavrın olduğu düşüncesini doğuruyor olsa da döneme göre değerlendirildiğinde Orta Çağ'da çocuğa değer vermeme gibi bir anlam yer almaz. ⁴² Günümüz kavramlarıyla Orta Çağ'ın çocuk anlayışını kavramak mümkün olmaz. Dönemi kendi dinamikleriyle değerlendirmek daha doğru bir yaklaşımdır.

1.3. Yeni Çağ'dan Modern Döneme Çocuk ve Çocukluk

Yeni Çağ, Yakın Çağ ve Modern Çağ'da toplumsal yaşam biçimlerinin değişime uğradığı açıktır. Bu değişimde Rönesans'ın etkisi yadsınamaz. Rönesans, Orta Çağ'da yer alan görüşlerin teolojik bir bakıştan uzaklaşmanın adımlarını atmakta kolaylık sağlar. Yaşamda yer alan değişimler düşünce olarak da toplumda yaygınlaşır. Orta Çağ eğitim anlayışında zorlama, disiplin ve baskı türünden uygulamaların olması, Yeni Çağ'da dünyayı, böylelikle de çocukluğu anlamaya ilişkin bir kapı açmak ister. Çocuğun eğitimle yön verilebilecek bir yapıya sahip olduğunun kabulü Hristiyanlıkta yer alan ilk günah öğretisine bağlı olarak doğuştan günahkar olma düşüncesini değiştirmeye başlar. Çocuğa önem verme, çocuğu anlama ve anlamlandırma yönünde adımların atıldığı görülür. ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ Hümanizm düşüncesi bu noktada etkilidir ve çocuk, eğitim vurgusu temelde insanın anlam kazanmasıyla ilişkili olarak Rönesans'ta yer alır. Önceki çağlara kıyasla çocuk, henüz günümüzdeki gibi bir anlamı içermese de, toplumsal yaşamda yeni bir değer kazanmaya başlar.

On beşinci ve on altıncı yüzyılda çocuk kelime anlamı bakımından da toplumsal yaşamda yer etmeye başlar. Fransa'da "enfant", İngiltere'de "baby" kelimeleri bebeklik, çocukluk ve gençlik dönemini kapsayan bir anlamda kullanılır. Küçük yaşlardaki çocuklar ile bebeklerin, büyük yaştaki çocuklar ile küçük yaştaki çocukların arasında farklılıklar olduğu zamanla keşfedilmeye başlanır. Bu on yedinci yüzyıla tekabül eder. ⁴⁶ Orta Çağ'dan on yedinci yüzyıla

⁴¹ Ariès, *Centuries Of Childhood A Social History Of Family Life*.

⁴² Ariès, *Centuries Of Childhood A Social History Of Family Life*.

⁴³ Ariès, *Centuries Of Childhood A Social History Of Family Life*.

⁴⁴ Heywood, *A History of Childhood*.

⁴⁵ John, Bowles, *A View of the Moral State of Society*, London, Patermaster Row. 1804. s99.

⁴⁶ Mine, Tan. "Çağlar Boyunca Çocukluk". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 1, 71-88. 1989. s77-78.

kadar çocuk, tam anlamıyla keşfedilmiş sayılamaz. Çocuk kavramı ve düşüncesinin değişmesinde tarihsel değişimlerin yanısıra düşünürlerin de etkisi olduğu kabul edilmelidir. Locke ve Rousseau'nun çocuk hakkındaki fikirleri günümüzdeki anlamda bir çocuk anlayışının temelini oluşturur. Toplumdaki bu değişime uyum sağlama düşüncesiyle aileler çocuklarının eğitimiyle ilgilenmeye, bu konuyu önemsemeye başlarlar. Çocuk ve çocuklukta kendine ait özelliklerin olması, kendine ait bir düşünce biçiminin olması türünden bir bakış açısı oluşmuş olur.⁴⁷ Çocukluğun anlamlandırılma çabasında yaşların kategorize edilmesi eğilimi ve zamanla ergenliği keşfedilmesi de dikkat çekicidir. Sonraki yüzyıllarda çocukluğa dair çokça farkediş çocuğun anlamını değiştirir. Modern anlamda çocuk, bu değişimlerin etkisiyle gerçekleşir.⁴⁸ Bu değişimlerde etkili olan hümanizm düşüncesi, toplumsal yaşamda insana verilen değeri ön plana çıkarır. İnsanın değeri tartışmaları ve insanın merkezi bir konuma gelmesi, yaşamın her alanında yeni düzenlemeleri sağlayan faktördür. Bu nedenle yetişkin bir insan tasavvurunun yanısıra 'birey olarak insan' düşüncesiyle çocuk ve çocukluk yeniden ele alınır. Çocuğun modern dönemdeki anlamı, bahsi geçen tartışmalar ve değişimlerle şekillenir.

Çocuk ve çocukluk yaşamda bir evre olarak kabul edilmeye başlanır. Böylelikle farklı bir değer kazanmış olur ve Locke'un düşünceleri bu konuda etkilidir. Toplumsal anlamda ise ebeveynlerin yaklaşımlarından devletin çocuğa bakışına kadar her alanın etkilendiğini söylemek gerekir.⁴⁹ Yeni Çağ itibarıyla çocuk hakkında görüşleri olan çok sayıda düşünür vardır. Çoğunlukla yapılan vurgulardan birisi eğitim bir diğeri ise çocukların duygu ve düşüncelerinin oluşabilmesi için etrafındaki faktörlerin önemidir. Çocuk, toplumda bir yere sahip oldukça ve çocuğa değer atfedildikçe modern anlamda bir çocuk anlayışının yaygınlaştığını görmek mümkündür.

Locke, zihinsel ve fiziksel sağlığı vurgular ve çocuk eğitiminde bu türden bir anlayışın yer alması gerektiğini belirtir. Çocuk zihninin şekillendirilebilir olması, yaş gruplarına göre eğitim verilmesi düşüncesi, çocuklarının eğilimlerinin keşfedilmesi, çocukların karşılaşabileceği zorluklara karşı bir direnç kazanması, alışkanlıkların önemi üzerinde durulması Locke'un

⁴⁷ Heywood, *A History of Childhood*, s24.

⁴⁸ Heywood, *A History of Childhood*, s24-36.

⁴⁹ Bekir, Onur. *Değişen Çağ Değişen Çocukluk*, İmge Kitabevi, Ankara. 2019. s265-266.

vurguladığı konulardandır. ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² Çocukların mantık ve disiplin eğitimi alması gerektiğini, bu eğitimde ebeveynlerin duruşunun önemli olduğunu ifade eder. Çocukların davranış eğitiminde disiplini vurgularken Locke, çocuklara karşı tutarlı bir davranış sergilemek gerektiğini de ifade eder. ⁵³ Ödül ve ceza yönteminin çocuklara yaklaşım bakımından sorunlar oluşturduğunu söyler. Geçmişten gelen bir eğitim anlayışında yerleşik olan bu yöntemin doğru olmadığını belirtir. Çocuğun kendiliğinden öğrenmesi gereken şeyler olduğunu kabul etmek ve beklemek çocuğun öğrenmesi konusunda bir etki etmez. Öğrenmesi için ebeveyn veya eğitmenin ona tek tek öğretmesi gerekir. Aşırı sevgi, aşırı kural, aşırı bağlılık türünden davranışlar çocuğun karakterinde yer edeceğinden ebeveynleri bu konuda uyarır. ⁵⁴ Çocuk, bir davranışı yapmak isteyebilir; ancak bu bir kural, sorumluluk ve zorunluluk olduğunda yapmak konusunda isteksiz olduğu açıktır. Bu durumda istediği şeyleri yapmasına fırsatlar tanınmalıdır. Zorlama ve baskı olmadığında çocuk doğal olarak ortama uyum sağlayabilecek yeteneğe sahiptir. Çocuğa bir şeyi öğretmek konusunda sabırlı olmak ve o alışkanlık haline gelene kadar belirli aralıklarla bunu sürdürmek gerekir. ⁵⁵

Rousseau, rahat hareket etmenin beden sağlığı ile ilişkisinden söz eder. Uykunun önemi, yaşam koşullarına uyum sağlama, derslerde öğrendikleri konusunda akıl yürütme yapabilmeleri, öğretmenlerin çocukların düşünmesine olanak tanınması gerektiği, çocuğun merakını besleyerek ona bir şeyler öğretmeye çalışmak, kendini keşfetmesini sağlamak gibi konular üzerinde durur. Eğitim anlayışının açıkça görülmesi için bunu bir eğitimcinin yapması gerekenler şeklinde belirtir.⁵⁶ Çocuk yaşam içerisinde tecrübe kazanırken zorluklarla karşılaştıkça kendisini şekillendirmesi mümkün olur. Çocuk kendi başına bir şeyleri yapabildiğini gördükçe hareket alanı genişler. Rousseau, çocukluğun neşe yaşı olması gerektiğini; ancak toplumsal alışkanlıklar ve çocuktan beklentiler sebebiyle çocuğun kendi bilincine varmadan hareket etmesine sebep olduğunu

⁵⁰ John, Locke, *Eğitim Üzerine*, (Çev. Aylin Uğur), Yeryüzü Yayınevi, Ankara. 2004. s13-190.

⁵¹ Hannu, Juuso. *Child, Philosophy and Education, Discussing the Intellectual Sources of Philosophy for Children*, Oulu University Press, Oulu. 2007. s32.

⁵² David, Archard. *Children: Rights and Childhood*, Routledge, Oxon. 2015.

⁵³ John, Locke, *Eğitim Üzerine*, s13-190.

⁵⁴ John, Locke, *Eğitim Üzerine*, s13-190.

⁵⁵ John, Locke, *Eğitim Üzerine*, s13-190.

⁵⁶ Jean Jack, Rousseau. *Emile ya da Eğitim Üzerine*, (Çev. Yaşar Avunç), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul. 2009. s6-277.

belirtir.⁵⁷ İnsanın kendini gerçekleştirebilmesi, birey olarak hareket ettiğinde mümkündür ve özgürlük bu konuda etkindir. Akli başındalık ise çocuğun zamanla öğrenebileceği bir şeydir. Locke'un görüşlerindeki gibi çocuğa karşı davranışlarda tutarlılık ve açıklık olması gerektiğini söyler Rousseau. Çocuklarda yer alan öğrenme isteğinin desteklenmesi gerektiğini, soru ve cevaplarla bazı eğitimlerin verilebileceğinden söz edilir. Çocuk aldığı eğitimle iradesini, aklını kullanmayı öğrendiği müddetçe doğru bir eğitim aldığını ifade etmek gerekir. ⁵⁸ Locke ve Rousseau'nun ardından modern çocuk anlayışında önemli isimlerden biri de Dewey'dir. Dewey ve Rousseau arasında tarihsel farklılık olsa da çocuğa bakış yönünden benzerliklerden söz etmek mümkündür. Bu, modern çocuk anlayışının oluşmasıyla ilgilidir. Dewey, kendisinden önceki dönemlerde yapılan çalışmalara ek olarak bir potansiyele sahip olma, birey olarak çocuk ifadelerine yer vermiş olup çocuk ve eğitim alanında kapsamlı çalışmalara sahiptir.

Dewey, çocuğun içinde bulunduğu toplumun nüvelerini öğrendiğini ve toplumun verdiği şekli aldığını ifade eder. Özgürlüğün, eğitimde ve çocukların kendilerini ifade etmesine önemli bir faktör olarak görür. İnsan beyninin uyarılar tarafından etkilendiğini belirten Dewey, iradenin kullanılmadığını belirtir. Öğretimde kullanılan "ani stres yaratma, baskı oluşturma ve huzursuzluk yaratma" türünden yöntemlerin çocuğun aklını kullanması yönünde problem oluşturur. İnsan doğasına yakın bir eğitim anlayışı önemlidir. Çocuk, bir potansiyele sahip olması bakımından değerli görülür. ⁵⁹(Dewey, 1987) Çocuğun birey olması vurgusu da Dewey'in düşüncelerinde yer alır. Dewey gibi birey olarak çocuk ve çocuğun potansiyeli düşüncesi Russell'da da yer alır. Russell, eğitimde uzun yıllar boyunca sürdürülmüş olan ceza ve disiplinin çocuklardaki olumsuz etkisi üzerinde durur. Çocuğun eğitimle şekillenen bir yapısı olduğunu, bu nedenle çocuğun özdenetim yapabileceğini ve yetiştirilmesinde sevginin önemini ifade eder.

Russell, çocuğun yapmasını istemediği bir davranışı eskiden cezalandırmak ve disiplin uygulamanın yaygın olduğunu belirtir. Çağdaş dönemde eğitimciler çocuklarda yeni yöntemlere başvurur ve ceza, disiplin böylelikle geride bırakılan bir yöntem olur. Bu noktada Montessori'nin önemi vurgulanır. Montessori yönteminde çocuğun herhangi bir zorlama olmaksızın

⁵⁷ Jean Jack, Rousseau. *Emile ya da Eğitim Üzerine*, s6-277.

⁵⁸ Jean Jack, Rousseau. *Emile ya da Eğitim Üzerine*, s6-277.

⁵⁹ Dewey, John. *Özgürlük ve Kültür*, (Çev. Vedat Günyol), Remzi Kitabevi, İstanbul. 1987.

kendi isteğiyle kurallara uyması söz konusudur. Russell bu uygulamanın eski yöntemler ile yeni yöntem arasındaki en temel görüş ve ayrım olduğunu söyler.⁶⁰ Çocukların özdenetim sağlaması mümkündür. Çocuklara dair olumsuz görüşlerin Hristiyanlıkta yer alan ilk günah öğretisinden beslendiğini ifade ederek modern dönemde bu türden bir anlayışın olmamasını vurgular. Çocukta doğuştan iyi veya doğuştan kötü olmak söz konusu değildir. Kişilik eğitimi, Rousseau, Locke gibi Russell'ın da üzerinde durduğu konulardandır. Bebek, çocuk saygıyı hak eder düşüncesi ve temelde sevginin olması gerektiği görüşü Russell'da da hakimdir. Çocuk, çocukluğunun ilk döneminde sevgi almak durumundadır.Çocuğun kendisinde yer alan sevecenliğin serbest bırakılması önemlidir. Bilgiye istekli ve mutlu nesiller yetişmesinin yolunun eğitimde yer alması gereken sevgiyle mümkün olduğunu belirtir.⁶¹

Genel olarak bakıldığında Yeni Çağ, insanın yeni bir eğitim anlayışını değiştirdiği ve dönüştürdüğü sürecin başlangıcını oluşturur. Yeni Çağ'dan modern döneme gelen süreçte çocuk ve çocukluk kavramına yaklaşımın uzun bir zaman dilimine yayılarak değişmesi dikkat çekicidir. Toplumsal yaşamda yer alan Orta Çağ görüşünün uzaklaşması, insanın yaşamı teolojik bir bakışla okuması değişikçe Rönesans ve hümaist düşüncenin etkisi insana verilen değeri ön plana taşır. İnsanın değerinin değişmesi, dünyayı yeniden anlama ve anlamlandırma sürecine girmesini sağladığından dünyaya, evrene ve insana ilişkin soruların yeniden sorgulanması süreci başlar. Bu süreçte çocuk ve çocukluk kavramlarının da toplumsal yaşamdaki yerinin değiştiği görülür. Küçük bir yetişkin düşüncesinden uzaklaşıp çocuğun ayrı, kendi başına bir canlı olarak değeri yeniden belirlenir. Belki de çocuk yetişkinlerden farklı özellikler taşıyordur düşüncesi çocukluğun değerini değiştiren temel düşüncedir. Bu düşünce, çocuğun düşünme biçiminin farklı olabileceği görüşüne olanak tanınması bakımından kıymetlidir.

Modern dönemde çocuk ve çocukluğa dair anlayışın geçirmiş olduğu değişim günümüzde oldukça fark edilir düzeydedir. Çocuk düşüncesinde bireye ve insana yüklenen anlam ve değer etkisi önem arz eder. Günümüzde çocuk, farklı bir yapıya sahip bir birey olarak görülür. Bilişsel gelişim kuramları, çocuk eğitiminde yaş gruplarının olması, çocuğun ve çocukluğun evreleri bakımından değerlendirilmesi, çocukların kendilerine ait bir odalarının olması, çocuk

⁶⁰ Bertrand, Russell. *Eğitim Üzerine*, (Çev. Nail Bezel), Say Yayınları, İstanbul. 1999. s13-225.

⁶¹ Bertrand, Russell. *Eğitim Üzerine*, s13-225.

doktorları ve psikologlarının olması ve çocuk gelişimi alanında yapılan çalışmalara bütünsel olarak bakıldığında yaşamda çocuğa ve çocukluğa verilen alanın oldukça geniş olduğu görülür. Bu, çocuğu anlamak üzere yapılan çalışmalarla geliştirilmiş olup günümüzde yaşamın olağan akışında kabul edilmiş bir durumdur.

2. Sonuç

Çocuk, toplum içerisinde yer alır. İnsan yapısı gereği bazı gereksinimlere sahiptir. Çocuk, doğduğu an itibariyle kendi doğal olarak sahip olduğu bir hareket biçimi vardır. Etrafında olup biteni anlamaya çalışır, süreç içerisinde daimi olarak öğrenme gerçekleşir. Çocukluğun tarihine bakıldığında çocuk ve çocukluk 17. yüzyıl itibariyle günümüzdeki anlamda bir çocuk anlamını taşımaya başlar. Önceki dönemler olan Antik dönem, Orta Çağ gibi dönemlerde çocuk ve çocukluğa dair düşünceler farklılık gösterir. Antik dönemde çocuğun yaşama uyum sağlaması ve kurallar tarafından çevrelenen bir dünyada nasıl hareket edeceğini öğrenmesi gerekir. İnsanın yaşam biçime uyum sağlaması, çocuğun eğitimle desteklenmesi Antik dönemin çocuk anlayışında belirgindir. *Paideia* öne çıkan eğitim anlayışı olarak Antik Yunan'da etkindir. Bu anlayışın etkisi, kategorize edilmiş ve yaşlara yönelik bir eğitim anlayışı bu dönemin belirgin özelliklerindedir. Orta Çağ'da ise çocuk, Batı'da doğduğu an itibariyle günahkar ve kötülüklerle çevrili bir canlı olarak kabul edilir, Doğu'da ise daha naif bir yaklaşım ve masumiyet vurgusu vardır. Masumiyet yüzyıllar boyunca tartışılmış bir kavramdır. "Çocuk günahkar mıdır? Çocuk masum mudur?" bu sorular toplumlarda, öğretmenlerde ve yaşam biçimlerinde farklı şekillerde ortaya çıkar. İlk günah öğretisinin çevrelediği görüş sebebiyle Batı'da çocuk kötülüklerden uzak tutulması gereken, arınması ve kendisini iyi bir insan olarak yetiştirmesi gereken bir küçük yetişkindir. Küçük yetişkin olması sorumluluklarının ona göre şekillenmesini belirler. Disiplin ve arınmanın dini okullar aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılması Hristiyan toplumlarında etkindir. Disiplin, ceza ve şiddet dönemin eğitim anlayışında yer alır. Çocuk kendi duygu ve düşüncelerini kabul edemeyen, ailede eğitim alması gereken bir kişi olarak kabul edilir. Bu toplumsal yaşam ve anlayışa göre çocuğun yetişkinliğe hazırlanması gerekir. Çocuğun kendisine ait bir düşünme tarzının olabileceği, anlayıp anlayamayacağı şeylerin olduğu düşüncesinin nüveleri bile bu dönemde yer almaz.

Yeni Çağ'dan modern döneme gelene kadar yer alan çocuk ve çocukluk görüşü değişime uğrar. Modern dönemde kabul edilen kategorize edilmiş eğitim ve yaşlara göre eğitim anlayışı *paideia* ile benzerlik gösterir. Çocukta alışkanlıkların önemi vurgulanır. Alışkanlıkların çocuklara şekil vermesi ve karakter eğitimindeki öneminden bahsedilir. Bu görüş Antik dönemde de günümüzde de yer alır. Çocuk kendi doğal eğilimleri olan bir yapıya sahiptir. Böylelikle eğitimle şekillendiği kabulü etkindir. Locke ve Rousseau, bu görüşlerin değişmesinde etkilidir. Onların görüşlerinde çocukluk, yaşamda olan bir evre olarak kabul edilir ve bağımsız bir kişi olarak çocuktan bahsedilir. Çocuk, bir birey olarak kabul edilir. Bu görüş günümüzde de kabul edilir. Çocukluk keşfedildikten sonra çocukluğa dair çalışmalar da gelişir. Eski çağlarda yedi ve on altı yaş arasında adlandırma olmazken günümüzde bebeklik, çocukluk, ergenlik gibi yaş grupları, bilişsel gelişim özellikleri gibi niteliklerle ayırt edilir. Çocuğun ve çocukluğun anlamı süreç içerisinde değişir ve çocuğu anlamak günümüzde yaygın olan bir görüştür. Böylece sevgi temelli bir yaklaşım yerleşikleşir. Sevgi, çocukta davranışlar ve alışkanlıkların şekillenmesinde etkindir. Çevresel faktörlerle çocuk etkileşim içerisindedir. Alışkanlıkların iyi ve kötü olmasında etkili olduğu görüşü günümüzde hakimdir. Toplumsallaşma ve sosyalizasyon süreci esnasında çocuk zamanla birey olmayı öğrenir. Çocuğa yaklaşımın önemi burada ortaya çıkar. Çocuğun toplumda var olabilmesi, kendisini var edebilmesi ve ifade edebilmesi düşüncesi günümüzde önemlidir.

Günümüzde yer alan çocuk anlayışı belirtilen süreçlerden etkilenmiştir. Çocuğa ilişkin yapılan araştırmalar, yetişkin ve çocuğun birbirinden farklı yapılara sahip olduğunu açık bir biçimde ifade eder. Bu nedenle 18 yaşın altındaki her bireyin çocuk olarak kabul edilmesi, çocuğun yapısıyla ilişkilidir. Çocukluk dönemine ilişkin çalışmaların artmasıyla eğitim, aile gibi alanlarda yeni uygulamalar yapılır. Çocuğa yaklaşımın nasıl olması gerektiği, çocuğun hangi yaşta neleri anlayabileceği ve anlayamayacağı, bilişsel süreçlerin nasıl olduğuna ilişkin çalışmalar ve eğitim uygulamalarındaki gelişmeler dikkat çekicidir. Montessori yöntem bakımından yetişkinler ve çocuğun ilişkisinde etkiye sahiptir. Çocuğun bir şeyi isteyerek yapması, zorlama ve baskıdan uzak bir eğitim anlayışı günümüzde yaygındır. Bu anlayış, çocuğa verilen değeri ifade eder. Değer verilen çocuk figürünü toplumsal yaşamın tüm yönlerinde görmek mümkündür. Aile yaşamında çocukların kişisel alanının olması düşüncesi ve çocuk odası figürü modern yaşamda yer alır. Yaşamın her alanında çocuğa verilen değer çok yönlü olduğu açıktır. Modern dönem düşünürlerinin ele aldığı birey, sevgi vurgularının günümüzde yaşama nüfuz etmiş olduğundan söz etmek gerekir. Modern yaşamda çocuk toplumsal yaşamda etkin bir rol sahip olması sebebiyle önemlidir.

KAYNAKÇA

- Archard, David. *Children: Rights and Childhood*, Routledge, Oxon. 2015.
- Ariès, Philippe. *Centuries Of Childhood A Social History Of Family Life* (Translator: Robert Baldick), New York: Alfred A. Knopf. 1962.
- Aristoteles. *Politika*, (Çev. F. Akderin), Say Yayınları, İstanbul. 2017.
- Arslan, Ahmet. *İlkçağ Felsefe Tarihi 2*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul. 2006.
- Augustinus. *İtirafı*, (Çev. Çiğdem Dürüşken), Kabalcı Yayınevi, İstanbul. 2010.
- Babou, Olympia. *Children in the Hellenistic World*, Oxford University Press, New York. 2015.
- Beaumont, Lesley. A. *Childhood in Ancient Athens*, Routledge, Oxon. 2012.
- Bosley, Richard. N. ve Tweedale, Martin. M. *Basic Issues in Medieval Philosophy*, Broadview Press, Canada. 2006.
- Bowles, John. *A View of the Moral State of Society*, London, Paternoster Row. 1804.
- Dewey, John. *Özgürlük ve Kültür*, (Çev. Vedat Günyol), Remzi Kitabevi, İstanbul. 1987.
- Eco, Umberto. *Antik Yunan*. (Çev. Leyla Tonguç Basmacı), Alfa Tarih, İstanbul. 2017.
- Erkut, Zeynep, Balcı, Serap ve Yıldız, Suzan. "Tarihsel Süreç İçinde Çocuk", *Çocuk ve Medeniyet*, 2 (3), 17-28. 2017.
- Golden, Mark. *Children and Childhood in Classical Athens*, Johns Hopkins University Press, Baltimore. 2015.
- Heywood, Colin. *A History of Childhood, Children and Childhood in the West from Medieval to Modern Times*, Polity Press, Cambridge. 2009.
- Heywood, Colin. *A History of Childhood*, Polity Press. 2018.
- Juuso, Hannu. *Child, Philosophy and Education, Discussing the Intellectual Sources of Philosophy for Children*, Oulu University Press, Oulu. 2007.
- Kennedy, David. "The Roots of Child Study: Philosophy, History, and Religion", *Teachers College Record*, Volume 102, Number 3, 514-538. 2000.

FELSEFEDE ÇOCUK ve ÇOCUKLUK KAVRAMI
F. Ayperi Tuğçe AYBAR

- Küken, Gülnihal. *Ortaçağ'da Eğitim Felsefesi*, Alfa Kitabevi, İstanbul. 2001.
- Locke, John. *Eğitim Üzerine*, (Çev. Aylin Uğur), Yeryüzü Yayınevi, Ankara. 2004.
- Marenbon, John. *Medieval Philosophy, Routledge History of Philosophy Volume III*, Routledge, Oxon. 1998.
- Onur, Bekir. *Değişen Çağ Değişen Çocukluk*, İmge Kitabevi, Ankara. 2019.
- Platon. *Devlet*, (Çev. S. Eyüboğlu ve M. A. Cimcoz), İş Bankası Yayınları, İstanbul. 2011.
- Platon. *Diyaloglar*, (Çev. T. Aktürel, M.C. Anday, A. Cemgil, T.Ünlü, T. Gökçöl, M.Gökberk, Ö.N.Soykan), Remzi Kitabevi, İstanbul. 2010.
- Plotinos. Augustinus. vd. *Metinlerle Ortaçağ'da Felsefe* (Çev. Betül Çotuksöken ve Saffet Babür), Kabalıcı Yayınevi, İstanbul. 1993.
- Rousseau, Jean Jack. *Emile ya da Eğitim Üzerine*, (Çev. Yaşar Avunç), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul. 2009.
- Russell, Bertrand. *Eğitim Üzerine*, (Çev. Nail Bezel), Say Yayınları, İstanbul. 1999
- Sina, İbn-i. *İlâhiyât-ı Şifâ Metafizik*, (Çev. Ekrem Demirli ve Ömer Türker), Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul. 2011
- Stables, Andrew. *Childhood and the Philosophy of Education: An Anti-Aristotelian Perspective*, Continuum Publishing. 2011.
- Staerns, Peter. N. *Childhood in World History*, Routledge, New York. 2017.
- Tan, Mine. "Çağlar Boyunca Çocukluk". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 1, 71-88. 1989.
- Tekin, Oğuz. *Eski Yunan Tarihi*. İletişim Yayınları, İstanbul. 1997.

İnternet Kaynakları

"Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Maddeleri" Son Güncelleme:
Aralık 30, 2021

<https://www.ohchr.org/documents/professionalinterest/crc.pdf>

<https://www.unicef.org/media/56661/file>

Erişim Tarihi: 30.12.2021